

Հնդիկ ընկոզգենի համեմատություն:

Համեմատություն հնդիկ ընկոզգենին կամ նարգիլակը՝ երկայն ատեն հորանտա-
ցւոց իշխանութեւն տակ եղած՝ Սոլու-
քեան կղզիներուն մէջ միայն կը գտնու-
էր. բայց 1770 ու 1772ին ատենները
Ռուսիոյ ձեռքովը, Վաղղիոյ և Պուր-
պոնի կղզիներուն մէջն ալ մտաւ այս
հարուստ ու միանգամայն սակաւագիւտ
ծառս, և անկից ալ Ռուսիոյ կղզիներ-
ուն մէջ տարածուեցաւ:

Ոմանք կը կարծեն որ լիւիփրաստ
ճանչցած ըլլայ այս բոյսս Բոմբոքս ա-
նուն տալով. բայց ինքը այս պտղիս վրայ
խօսելու ատեն, Հնդկաստանի համեմ-
մըն է կ'ըսէ, որ Ռաբիոյ ծովէն բե-
րուած անուշահոտութեց մէջ կը խառ-
նուի. բայց այնչափ քիչ և տարտամ
բան մըն է խօսածը՝ որ ամենեւին որոշ
չհասկըցուիր թէ ինչ տեսակ համեմ
է. աս և ուրիշ պատճառներու համար
բնապատումներէն շատը կը կարծեն թէ
հնդիկ ընկոզգենին ամենեւին Յունաս-
տան ճանչցուած չէր, և աւելի հաւա-
նական կ'երեւայ որ Ռաբաքիք գտած
ըլլան. լքրկայն ատենէ՛ի վեր վաճառա-
կանութեւ մեծ նիւթ եղած է, բայց

ինչուան հիմա այս ծառիս ու իր ծաղ-
կներուն բնութեանը վրայօք կատա-
րեալ տեղեկութիւն մը չունինք:

Հնդիկ ընկոզգենին 30 ոտքի մօտ
բարձրութիւն ունի և զարմանալի է իր
գեղեցիկ կանանչութեամբն ու ճիւղե-
րուն կանոնաւորեալ աճմամբը, որ եր-
բոր ոստերով ծածկուելու ըլլայ, կը
ու խիտ գլուխ մը կը ձևանայ: Վարդի-
լակին բունը կարմրագոյն է. ծաղկընե-
րը՝ թէ արու ըլլան և թէ էգ, պզտի ու
դեղնագոյն են: Ինկուզի պէս պատեան
մը ունի, որուն մէջն է պտուղը և մէկէն
աւելի չըլլար, ու հազիւ թէ 2 1/2 բլթա-
չափ տրամագիծ ունի. պտղին գոյնը
սկզբան բաց կանաչ կ'ըլլայ ու հասուն-
ցած ատենը դեղնագունի կը փոխուի:
Իր արտաքին դալար կեղևը, որն որ պա-
րարտ ու ճերմակագոյն է, վերի կողմա-
նէ երկու կը բացուի, ու մէջը պնդացու-
ցիչ հիւթ մը ունի: Սաի կոչուած ներ-
քին պատեանը, նոյնպէս բաւական
կարծրութիւն ու հաստութիւն ունեցող
կեղև մըն է որ առաջ շիկակարմիր է,
բայց հիւնալով կը դեղնանայ, և որչափ
որ չորնայ այնչափ աւելի դիւրաբեկ կ'ըլ-
լայ. իսկ անոր վրայի մաշկը բարակ,
պինդ ու մթնագոյն է: Իսկ բուն հուն-
տը կամ նուշը որ նարգիլակ կը կոչուի,
մեծ, լայն, կարծր, ճերմակ, եղուտ ու

սաստիկ հոտաւէտ է, և միայն էգ ոստերը պտուղ կու տան:

Հնդիկ ընկուզենին, Վաղղիոյ կըղզւոյն ճարտար բնապատումներէն մէկուն ըրած դիտողութեցն արդեամբը, միշտ ծաղկեալ ու պտուղ տալու վիճակի մէջ է տարւոյն ամէն եղանակացը մէջ. և շատ քիչ կը պատահի որ իր տերեւները չորնան: (Թ)է որ իր կեղեւը ճղքուի, կամ թէ ճիւղերէն մէկը կտրուի, և կամ տերեւ մը փրցընելու ըլլաս, տեսակ մը կաշուն նիւթ դուրս կ'ելլէ կարմրագոյն, և լաթը այնպէս կը գունաւորէ որ երկայն ատեն գոյնը չելլեր: Իր փայտը ճերմակ է, ծակոտկէն, թելոտ և սաստիկ թեթեւ, ու ամենեւին հոտ չունի. ուսկից կրնան պզտի կարասիներ ալ շինուիլ: (Թ)է որ իր կանաչ տերեւներէն մէկը ճղմուի, ընկուզի տկար հոտ մը կը ձգէ: Իսկ պտղին գալով, ծաղկին բացուելէն ինն ամիս վերջը կը հասնի: Իր կեղեւէն շաքարեղէններ ու բանդակներ՝ կը շինեն, վասն զի միսը այնպէս կծու և սնդագուցիչ է որ առանց ուրիշ բանի մը հետ խառնուելու չուտուիր:

Հնդիկ ընկուզենին եօթներորդ կամ ութերորդ տարին ծաղկելով, նոյն ատեն միայն կրնան որոշուիլ արու և էգ ոստերը, որպէս զի աւելորդ արու ոստերը փրցուին. վասն զի մէկ արու մը հարիւր պտղատու ոստի համար բաւական է: Եւս անպատշաճութեանն առջևը առնելու համար, որ ժամանակի մեծ կորուստ է և միանգամայն շատ երկիր ալ կը խափանէ, Պուրպոնի կղզւոյն երկրագործ մը մտածելով գտաւ որ այն անպտուղ ոստերը պատուաստէ պտղատու պտկունքներով, իրենց ծլելու երկրորդ կամ երրորդ տարին: Եւսով չէ թէ միայն ապահով է որ ամէն ոստ պտուղ կու տայ, այլ նաև տարի մը առաջ պտղաւէտ կ'ըլլան:

Ինչի աղէկ է որ նարգիլակին կճեւը հանած սրարզ ընկոյզը տնկուի, որպէս զի աւելի շուտ ծլի, այսինքն 30 կամ 40 օրուան մէջ, որով և միջատները ժամանակ չեն ունենար զսերմը

1. 8X. Միւրեկպա:

ուտելու. ծղօտն սկզբան երկու մանր տերեւներ միայն կ'ունենայ, որոնց ծայրը արեան պէս կարմիր է: Վիչ ժամանակի մէջ այս ծղօտս հինգ վեց մատ կը բարձրանայ ու նոր ելլող ծնեբեկի տեսք մը կ'ունենայ, փայլուն ու մթնագոյն տերեւներով. երբեմն ամբողջ տարի մըն ալ սերմը արմատէն չբաժնուիր՝ որով նորածիլ ոստերն աւելի շուտով կը մեծնան:

Ինչերոգ կը սեպենք հնդիկ ընկուզին գործածութեւր վրայ խօսքերնիս երկրնցընել, որ բաւական ծանօթ է ամենուն, իր ախորժակ բանալու և կերակուրներն համեմելու զօրութեամբը: Շատ անգամ Եսիացիք կը ծամեն ասիկայ, ինչպէս նաև Եւրոպացւոցմէ շատերն ալ: Եւս շինելով քաղցր ու ախորժահամ ուտելիք մը կ'ըլլայ. երբեմն քանի մը օր աղի կամ քացախի մէջ թրջոց դնելէն ետև կը հանեն, ու ետքը նոյնպէս քիչ մը ատեն անուշ ջրի մէջ թողլով, վերջը շաքար ջրի մէջ կ'եփեն: Արջապէս նարգիլակէն ու իր կեղեւէն տեսակ մը եղ կ'ելլայ որ գօսացեալ անդամներն օծելու կը գործածուի:

Շալունի պատերազմը:

Շալունի դաշտը ամէն պատերազմական դաշտերէ աւելի անուանի եղած է Ետտիղասայ արինահեղ պատերազմով՝ յորում մէկ օրուան մէջ 300,000 հոգի զոհ եղան մահուան:

Ետտիղաս՝ Հոնաց թագաւորը, որ իրեն փառք կը սեպէր Գաապոն Բարիւն Բեանն Ասորոյ կոչուիլ, 15 տարուան մէջ շատ աւերմունքներ ընելէն վերջը Պարսկաստան, Հայաստան, Զունաստան և Եւքսինեան Պոնտոսէն ինչուան Եդրիական ծովը եղած միջոցին մէջ, դէպ ի Երևմուտք արշաւելով յայտնի իմացուց որ Ելտաց վրայ կ'ուզէր յարձրկիլ: Եւրոպայի բոլոր բարբարոս ժողովուրդները ժողվուեցան այս